

ԳԴԱԽՕՍԱԿԱՆ

ՈԱՆԻՔԻՄ ՄԱՍԻՆԱԴԱՐԱՆԻ ԹԻՆ Թ: Լաքակազմ
պրճածալ, Յկարապարգ, 406 էշ, Ներևամ, 1969:

Մերօրեայ պարբերական մամուլին ամե-
նէն կարելոր եւ արժէքաւոր հրատարակու-
թիւնն է Մատենադարանի Բանքերը, ըլլա՛յ
Հայաստանի կամ ըլլայ արտասահմանի մէջ:
Ոմրադրուած Լեւոն Ուայիկեանի ղլխաւս-
րութեամբ, ունի գլխաւոր խոչոր պակա-
սութիւն մը, որն է շատ դանդաղ եւ յա-
տադեալ հրատարակութիւնը: Բանքերի վեր-
ջին թիւ 8-ը հրատարակուեցաւ 1968ին:

Այս համարը կը բացուի Սեն Արեւշատ-
եանի յօդուածով՝ «Դաւիթ Անյաղթի Ժա-
ռանգութիւնը Նոր Լուսարանութեամբ»: Ա-
րեւշատեան, հակառակ Յակոբ Մանանդ-
եանի եւ Ա. Բաւսէի կը պնդէ որ Արեւոտ-
անի ՎՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ Ստորոգութեանցն եւ
«ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ Ի ՎԵՐԼՈՒԾԱԿԱՆՈՒՆ» արդարեւ
կը պատկանին Դաւիթ Անյաղթի զբնին:
Լուրջ եւ բնութիւն աշխատութիւն մըն է Արեւ-
շատեանի այս քննական յօդուածը: 1967ին
հրատարակեց ՎՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՎԵՐԼՈՒԾԱԿԱՆՆ»
ոուսերէն Թարգմանութեամբ:

Երկրորդ ուսումնասիրութիւնը երիտա-
սարգ եւ եռանդուն Արտաշէս Մարտիրոս-
եանի զրէնն է, «ՈՒԿԱՐԻ Սլաւոնական ՈՐժ-
բազրութեան Սկզբնաղբերը»: Մարտիրոս-
եան Սլաւոնական Թարգմանութիւնը շատ
մօտ կը գտնէ Հայկական բնագրին: 1969ին,
Երեւան, հրատարակեց բնութիւն եւ մանրա-
պատում աշխատութիւն մը՝ «Պատ. եւ ՈՐ-
բատք ՈՒԿԱՐԱՅ Ի Իմաստնոյ (Հայկական
Ոմրադրութիւն)», 364 էջերէ բաղկացած,
շատ արժէքաւոր:

Յաջորդ աշխատութիւնը, Մարտիրոս
Մինասեանէ, «ՄԵԿՆԻ Դիտողութիւնները
Փարպեցու Թղթի եւ Նղիշի երրորդ Դիւի
Վերաբերեալ», սրբազրութեանց չարք մըն
է գրչադրական սխալներու մասին:

Ոոսրով Թորոսեան կը ստորագրէ «Սե-
րէոս Պատմիչը եւ Նրա Յրկը»: Հնդկական
կարծես աւելի ճիշդ կը թափէ նախապէս այս
Ֆիւթով գրազած Գէորդ Արքաբեանը ուստ
հանեալու, քան թէ Սերէոսի եւ անոր երկին

մասին նոր բան ըսելու: Անտարակոյս իր
աշխատութեան խորագիրը նախնադրելի պի-
տի ըլլար կարգալ «ՍԵՐԷՈՍԻ Պատմութիւնը
եւ Գ. Արքաբեան»: Թորոսեան Ոոսրով հե-
ղինակի մասին կը գրէ. «Քաղաքաւոր Ոոս-
րովներէից մեր մատենագրութեան մէջ եր-
կուսն են յայտնի որպէս Թարգմանիչ, եր-
կուսն էլ Ե Դարի անձինք. «Թարգմանիչ»
մակդիրն էլ իր հերթին մատնացոյց է անում
նրանց ապրած ժամանակը» (էջ 73): Սակայն
հոս փեթակ մը իրար անցուցած կ'ըլլանք:
Նախ Ղազար Փարպեցի «Ոոսրով» չի յի-
շեր, այլ կը յիշէ «Սեր Ոոսրովից»: Թորոս-
եանի յիշած երկրորդ Ոոսրովը կը յիշուի
Յայտնաւորքի մէջ (ԺՁ Դարէն): Ուրկէ՞
անուում է Յայտնաւորքի վկայութիւնը:
Ըստ կարծեաց, ասոնք նոյնն են: Դարձեալ
կայ Ոոսրովի Թարգմանիչ Ը դար (Գարե-
գին Վ. Յովսէփեան, Վազարշապատ, 1899):
Ուրեմն «մեր մատենագրութեան մէջ եր-
կուս» չեն Ոոսրով (իկները) «որպէս Թարգ-
մանիչ»: Մին՝ Ե Դարէն, միւսը Գարեգին
Վրդ. Յովսէփեանի՞նք՝ Ը Դարէն: Փարպե-
ցին «Ոոսրով» Թարգմանիչ չունի, ունի իրա-
նովիլ: Գալով Բագիչեցիի զուգակին «Պատ-
մութիւն Ոոսրովու» մասին տրուած քա-
ցատրութեան, ատիկա համոզիչ չէ: Բաղի-
չեցիի նման մեր մատենագրութեան քաջ
ժանոթ գրող մը «անծանօթ» պատմութեան
սկիզբը զործածուած առաջին իսկ անունը
պիտի չգործածէր անխորազիր պատմու-
թեան մը համար: Յետոյ, ինչո՞ւ ոչ «Յալա-
րուէղն Ոոսրովեան» եւ միայն պատմութիւն
«Ոոսրովու»: Սակայն ինչ որ շատ աւելի
կարելոր է, Սերէոսի վերագրուած Պատ-
մութիւնը առանց անունան հասեր է Վարդան
Բաղիչեցիի եւ Ղազար Ջահեցիի, ինչպէս
նաեւ առաջին անգամ հրատարակողներուն:
Թորոսեանի Հաւատարմները չեն բաւեր
հաստատելու որ «Սերէոսի» անուամբ յիշ-
ուած ներկայ պատմութիւնը իրապէս աչգ
պատմիչին գործն է: Իսկ տուեալները ու-
րոնք ան կը կարծէ ներկայացնել, բոլոր-
վին դուրի են համոզիչ ըլլալէ:

Նիկողոս Թամարկան կը գրէ յօդուած
մը՝ «Հիմնական Ուղերի Միակցութիւնը»:
Իսկ Գ. Մ. Մուրադեան՝ «ԺԲ Դարի Վերջի
Վրաստանի եւ Հայաստանի Որոշ Իրադար-

ձուլվածների ժամանակագրությունն Հարցի
Ծուրջ», ուստեղն:

Արտաշէս Մաթեոսեան ունի չափերան
նկարագրող ուսումնասիրութիւն մը. «Ե՞րբ
և՛ Որտե՞ղ է Գրուել Մշոյ Տօնական-Ճա-
ռքնորդը», այժմ Երեւանի Մատենադարանի
թիւ 7729, որ մեղի հասած ամենամեծ ձե-
ռագիրն է: Ըստ Մաթեոսեանի, գրուած է
1202ին, Ան կ'աւելցնէ. «Գրիչը Վարդանն է,
... Կարենոյ գաւառից: Սրա օգնութիւն է իր եղ-
բայրը Յարսիզը... գլխադարձի մէջ կար-
գում ենք Ստեփանոս անունը» (էջ 147):
Ջեռագրիս Ս. Ղազար (Վենետիկ) գտնուած
մասին մէջ ալ կը յիշատակագրուին «Ջա-
ռաջնորդը սուրբ ուխտիս (գրութեան տե-
ղը) զՅովհաննէս պատուական ծեր եւ զՍար-
գիս եւ զԱստուածատուր, որ ի գիրս աւ-
ժանդակեաց»: Մաթեոսեան, յենուելով պե-
րուիչեալ յիշատակութեանց վրայ, գրու-
թեան վայրը Եկեղեցաց գաւառի Աւագ վան-
քը կը նկատէ, որովհետեւ այդ անունները
կը գտնէ այդ վանքին գործունէութեան մէջ:
Սակայն հարց է թէ որքա՞ն իրաւացի են այս
նոյնացումները:

Արդարեւ, 1200ին Աւագ վանք Աւետա-
բան մը կը գրէր Վարդան «յետնեալ եւ ան-
պիտան» կրօնաւոր: 1201ին ալ կը յիշուի
«զընտրեալ քահանայն Վարդան» եւ ուրիշ
ձեռագրի մը մէջ ալ իրր մին «Վարդապետն
մեր... զՎարդան»: Սակայն 1200ին դժուար
թէ Վարդան (Կարենցի) Աւագ վանք թէ՛ Ա-
ւետարանը գրէր եւ թէ զրազած ըլլալ Մշոյ
Տօնականին գրութեամբ, որ իրմէ երեք
տարի առած է 1202ին լմնալու համար:

Մշոյ Տօնականին «գլխադարձի» մէջ
ծաղկուած Ստեփանոս անունը անշուշտ Տօ-
նականին ծաղկողին անունն է: 1201 թուա-
կանին Ստեփանոս կրօնաւոր գրիչ Աւագ
վանք կը գրէ Աւետարան մը: Սակայն հոս
մենք որեւէ ապացոյց չունինք որ այս գրիչը
նոյնը ըլլայ ծաղկող Ստեփանոսին հետ՝ որ
Մշոյ Տօնականը ծաղկած ըլլայ:

Մշոյ Տօնականին «Ջառաջնորդը սուրբ
ուխտիս զՅովհաննէս պատուական ծեր եւ
զՍարգիս եւ զԱստուածատուր» Մաթեոսե-
ան կ'ուզէ նոյնացնել 1201ին Ղազար գրչի
գրուած Աւետարանին յիշատակարանին (Ա-
ւագ վանք) մէջ յիշուած «Յովհաննէս ծեր»ին
հետ: Անտարակոյս այս «Յովհաննէս ծեր»ը

նոյնը չէ Յովհաննէս գրչի հետ որ 1201ին
Ղազարի (Վարդապետ) համար գրեց Աւե-
տարան մը անդ եւ զարձեալ 1207ին՝ ուր կը
յիշէ նոյն Ղազար վարդապետը: Ասող ման-
քի առաջնորդներուն շարքին չի յիշուիր
«Յովհաննէս ծեր» իրր առաջնորդ: Գալով
Մշոյ Տօնականին «առաջնորդներուն» շար-
քին մէջ յիշուած «գլխադարձի», դայն կա-
րելի է չնշանակող Տէր Սարգիս Արքեպիսկոպո-
սին հետ, որ իր Յովհաննէս (Պարոն) իշխան
որդոյն հետ նահատակուեցաւ: Տէր Սար-
գիս եղբայրն էր Ամբակումի եւ եղբորորդի
Տէր Աւետեացի Երցիկալի Արքեպիսկոպոսի՝
որ 1200ին մեռած էր արդէն եւ թաղուած
Աւագ վանք: Տէր Սարգիս Ասող վանքի ա-
ռաջնորդ չէր, այլ Եկեղեցաց նահանգին: Ու-
րեմն պարզ է որ պարզապէս «գլխադարձ»
յիշուածը Մշոյ Տօնականին մէջ՝ չէր կրնար
մեծաւաճառաւ Տէր Սարգիս Արքեպիսկոպոսը
ըլլալ:

Մշոյ Տօնականը «առաջնորդներու» շար-
քին կը յիշէ նաեւ Աստուածատուր մը: Աստ-
ուածատուր մը կը յիշուի 1201էն քսնէ մին-
չիւ 1224: Սակայն Աստուածատուր միշտ կը
յիշուի իր Ղազար վարդապետ եղբոր հետ,
երբէք առանձին յիշուած չենք գտներ: Ու-
րեմն ոչ մէկ դոյդն պատճառ ունինք Մշոյ
Տօնականին Աստուածատուրը նոյնացնելու
Ղազար վարդապետի եղբոր հետ: Աւագ վանք
բայմաթիւս իմարաններ ունեցող մեծ վանք
մըն էր եւ Վարդանի, Յովհաննէսի, Սարգիսի,
Աստուածատուրի նման սովորական անուն-
ներու հոն հանդիպելնիս լուրջ պատճառ մը
չէ որ կարծենք թէ Մշոյ Տօնականին մէջ
յիշուած նման անունները կրնանք նոյնացը-
նել Աւագ վանքիներուն հետ: Անտարակոյս
յաւելուածական տուեալներու պէտք ու-
նինք նոյնացումները հաստատելու համար:
Կրնայ խորտակել ըլլալ նաեւ Մաթեոսեան-
ի ապացոյց նկատած գրութեան նմանու-
թիւնն ալ: Մէկ խօսքով, հաստատուն տը-
եալներու կարեք կայ Մշոյ Տօնականին զըր-
չութեան վայրը Աւագ վանք նկատելու հա-
մար:

Հոս միջանկեալ ճշգում մը: Մաթեոսե-
ան յստաջ յերկրով Գարեգին Լեւոնեանի
սա վկայութիւնը՝ «13րդ Դարի առաջին խո-
տարիներին գրուել ու պատկերագրուել

են երկու նշանաւոր գրքեր... Դրանցից առաջինը Գեմաթի Աւագ վանքում 1201 թւին գրուած Աւետարանն է...» (էջ 152-3), կեկրակացնէ որ Աւետարանի յիշած այդ Աւետարանը նախապէս Փարիզի՝ Մարկոսեանի հասարածոյին 1201ին Աւագ վանք գրուած Աւետարանն է, որ այժմ բերուած է Երեւան եւ Մատենադարանի թիւ 10359) կը կըրէ: Ասիկա չփոթութեան արդիւնք է: Լեւոնեանի յիշած 1201ին Աւագ վանք գրուած Աւետարանը նախապէս արեւելադէտ Մարթինի կը պատկանէր, որ յետոյ անցաւ Նիւ եորք՝ Յակոբ Գոգգեանի հաւաքածոյին: Ժիշդ չէ նաեւ Մաթեոսեանի վկայութիւնը թէ 1201էն յետք ձեռագիրը՝ 1227 թուականին է որոտականում» (էջ 157): Մանօթ ենք 1207էն եւ 1224էն Հոն գրուած ձեռագիրներու: Գալով Կոզմա «Հոնատոր» գրչի, անկէ ծանօթ են շատ աւելի ձեռագիրներէր քան ինչ: Մաթեոսեան կը յիշէ:

Հակառակ իր մեծ ցանկութեան, Մաթեոսեան կարծէ ունի հաստատելու Մշտյ Տօնականին Եկեղեցաց զաւատի Աւագ վանքը գրուած ըլլալուն իր վարկածը:

Յաջորդ յոգեւորքի՝ «1249 թ. Աւետարանի Արժամեաց Կազմը (1255 թ.)», ոտորագրած է Ա. Ե. Ա. Կակովիկին եւ ուսուերէն է: Լեւոն Պաշիկեանի ուսումնասիրութիւնն է «Արժամեաց Որբելանների Բուրբելեան Ծիւղը»: Պաշիկեան կը յաջորդի մինչեւ ԺԶ Դար հասցնել Օրբելեաններու այս ճիւղը:

Իմա Կորիմագեան կը ստորագրէ նկարապարզ (մէկը գունաւոր) փոքր յոգեւոր մը՝ «ԺԴ-ԺԵ Դարերու Զրիմի Հայ Մանրաւ նկարչական Արուեստի Որոշ Առանձնայատկութիւններ» խորագրով: Յօդուածը շարգարացներ խորագրին ցանկութիւնը: Ամփոփ կը ներկայացնէ Երեւանի Մատենադարանի թիւ 2040 (1359), 7337, 7750 եւ 7598 (ԺԴ Դար) ձեռագիրները: Կորիմագեան հարկ եղածին շափ նկութ չի տար մեզ, ապաւոյցներուն համար որ «Զրիմի հարաւատկանեան ապր. աստղծուած արուեստը՝ միջնադարեան Հայ արուեստի աւանդների քննարկը շարունակութիւնն» է (էջ 211): Հետաքրքրական է իմանալ թէ Կորիմագեանի համար որոնք են «միջնադարեան Հայ արուեստի» անանդները:

Ռուսերէն է Ե. Ռ. Դաշկելիչի «Հայկական Ինքնավարութիւնը Լիպովում 17րդ Դարի 60-80ական թուականներին» յօդուածը:

Հետաքրքրական է Յակոբ Փափագեանի «Հայերի Դերը Թուրքիայի Մետաքազործութեան Մէջ եւ 1729 թ. Թաւրիզում Կընքուած Համաձայնագիրը»: Էջ 248, Թարգմանաբար եւ բնագրով կը հրատարակէ «Թաւրիզի Փաշայի եւ Մի խումբ Թուրք Վաճառականների Միջեւ 1729 թ. Թաւրիզում Կընքուած Համաձայնագիրը»: Այս վաւերաթուղթը գտնուել է Երեւանի Մատենադարանի կաթողիկոսական դիւանին վաւերագրութեանց մէջ: Փափագեան կը կարծէ որ «Թուրք վաճառականների հետ կընքուած այս համաձայնագիրը բնագրի պահպանումը իմօրոյնի կաթողիկոսական դիւանում յաւում է նաեւ, որ Թուրքական իշխանութիւնները ցանկացել են մաքաւ չին նոր կարգի մտին տեղեկացնել նաեւ Հայ վաճառականութեան» (էջ 247): Ասիկա ճիշդ չենք գրուներ, մանաւանդ որ Փափագեան ինքն իսկ կը հաստատէ որ «դարեր շարունակ է Հայ վաճառականները» աստիճանաբար դեր ունէին իրանական մետաքսի արտահանման գործում» (անդ): Վաւերագրութեան համաձայն, «Թաւրիզում վաճառականների հետ համաձայնութիւն է կայացել» եւ սոյն վաւերաթուղթն ալ ստորագրուել է: Սակայն եթէ այդպէս է, շատ զարմանալի է որ Թաւրիզի մէջ մետաքսի վաճառականներու հետ համաձայնագրին տակ ոչ մէկ Հայ վաճառականի անուն կայ, մինչ կակնկալուէր որ Հայ վաճառականներ ալ ստորագրած ըլլային: Ստորագրողները բոլորն ալ ոչ-Հայ մահմետականներ են: Շահեկան է որ ստորագրողներուն մէջ կան ոմանք, «Անարաքի», «Ջորուզի», «Արարիկիդի» որոնք ինքրորինքին կը կոչեն «սէիդ»՝ որ արաբերէն տիտղոս մըն է (պարոն, աղա): Կը յիշուէ «մարտատուն լիտղոս» (Թաւրիզի) մը: Հաւանական է որ այս մահմետական անունը 17 ստորագրողների «Թուրք վաճառականներ» չէին, այլ Պարսիկ եւ Թուրք մաքաւ յին դաշտնոստարներ, որոնք համաձայնութեան եկած էին վաճառականներու հետ եւ սլոյմանագրութեան տակ ստորագրել էին, եւ այդպէս ալ կը հակացուէ համաձայնագրին երկրորդ մասին՝ ուր կըրտուի «Մենք մեր

յոժտր կամքով վերոյիշեալներին (սլաւոնաւ, կահնէրի) կը հասկնայ իրաւամբ Փափաղ-
եան) Հետ պայմանաւորուել ենք: Վերոյիշ-
եալներին մէնք ստորագծեցինք, որով կը
հասկցուի «Թափրիդուժ վաճառականներին»,
որոնց մէջ անտարակոյս խոշոր թիւով Հա-
յեր ալ կային, եթէ նոյնիո՞վ չընդունինք որ
բոլորն ալ Հայեր էին: Համաձայնագիրը ու-
րեմն տրուած էր Հայ վաճառականներուն՝
Թուրք եւ Պարսիկ պաշտօնատարներէ (մաք-
սային) ստորագրուած, եւ ո՛չ թէ Քուրդ
վաճառականներին հետ կնքուած», ինչպէս
որ կը կարծէ Փափաղեան: Նման համաձայ-
նագիր մը Թափրիդի եւ Թուրքիոյ պաշտո-
նատարներու կողմէ կնքուած նաեւ Հայ
վաճառականներու հետ՝ Հաւանտեղուն եւ կա-
րելի էր, որովհետեւ Թափրիդ Թուրքիոյ
մեղքը կը պնդուէր այն ատեն եւ Նասիր նոր
սկսած էր Թուրքերէն պահանջել իր հողա-
մասերը:

Բնագրերու բաժնին մէջ Նորայր Նպս-
Պողոթեան (Երուսաղէմ) կը հրատարակէ
սփռմանակապարուծին (ԺԱՓԼ Դարերի):
Ասիկա քաղուածք մըն է Երուսաղէմի թիւ
3701էն: Սխալաշատ է: Օրինակ, հրատա-
րակուած է ՌՄԻԱ Ղազար (Ղազին), ԶԺԴ
«Արարայ» (Ապաղայ), ԶԻԲ «Կեցեկ» (Կեցե-
կոյ), ԶՈ Քաղաքուն (Քաղաքուն), ԶՈԳ
«Բալաթուն» (Բալաթուն), ԶՈԷ «Հալլապան-
ուն» (Պարանուն), ԶՂԳ «Մէժնէրէն»
(Մէժնէրէն), ԶՂԵ «Գիւտուն» (Նաչիտուն կամ
Հաչիտուն) եւ այլն: Ասոնք ակնբախ սխալներ
են որ կրնան թիւ 3701ի գրէին կամ հրատա-
րակութեան համար տրտապօրոյն սխալները
ըլլալ:

Յաջորդ քննարկը Տէր Բաղդասար Գառ-
պարեան Շուշեցիի «Մարգարայ Աշխարհա-
յոյցն» է, արտագրուած Հայերէն ձեռագրաց
անձնական հաւաքածոյիս մէջ ձեռագրէն:
Մանրանկարական արուեստի տեսակետով
այ, պէտք է հոս մերիշել, Տէր Բաղդասար
մեծարժէք գործ մը թողուցած է այս շահեւ,
կան պարունակութեամբ ձեռագրով: Դրը-
նուած է 1821-1824ին:

Ձուգադիպութեամբ մը յաջորդ քննարկն
այ «Ստորագրութիւն ձանապարհորդու-
թեանց», գրուած Աւետիս Կարեցի Մալիկ-

եանէ, կը սկսի 15 Յունիս 1832ին եւ կը տե-
ւէ մինչեւ 1834 Դեկտեմբեր 12:

Հայի Ամայեան կը հրատարակէ «Արա-
րիկե-Պարակերէն-Հայերէն Բառարան» մը,
Մատենադարանի թիւ 7151 (ԺԴ կամ ԺԵ
Դարէն) ձեռագրին համաձայն:

Մատենադատութեան բաժնին մէջ Յ. ձ.
Սիրունի կը ներկայացնէ «Նասիրի Զեռա-
գիր», գրուած եւ մանրանկարուած 1737
Յուլիսէն 1746 Յունիստ. տաղարան մը՝ ու-
րուն հանդիպէր է Սիրունի Ռուսէն Փրոֆ.
Դոկա. Գէորգէ Փոթրայի քով: Հեղինակը
կ'աւելցնէ որ ձեռագրին մէջ «կան էջեր, ու-
րոնք սե ֆոնի վրայ սպիտակ տառերով գրը-
նուած են: Այս եղական պարագայն, որ հաւա-
նարար միակն է աւելի քան զոչ տասնեակ
հազար ձեռագրիներու մէջ, որոնք մեղի հա-
սած են... (բոտ) մասնագէտներու... Նասիր
նախ գրած է մոմով եւ յետոյ սեւ ներկած է
էջը. մոմը թափուելէ յետոյ մնացած են ըս-
պիտակ տառեր» (էջ 414): Նման գրուած
ձեռագրիները հաղագրութեամբ այո՛ւ, սակայն
եզակեան ո՛չ: Հաւաքման մէջ կայ Աղօթա-
գիրք մը, 1757ին Պէկոյի (Կ. Պոլսի) Մել-
քոնի որդի Յարութիւնէ գրուած, որ ունի
նման էջեր: Բնական է հակառակ «մասնա-
գէտներու» կարծիքին, թույլի վրայ մոմով
գրել կարելի չէ. կարելի է նկարել լաթի վը-
րայ՝ ինչպէս որ շատ վաղուց կատարուած է
ե լաւ ծանօթ է: Այս ձե թույլի վրայ գրը-
նուած էջերուն պարագային, նախ դրեաւն
արտաքին ձեւը ըստակ պնդուած է եւ յետոյ
գրեւորու միջեւ Լգած յոտակը սեւցուած:

Օննիկ Եպանեան կը գրէ «Տոմարի Դրա-
տան Զեռագրիներուն» մասին: Ասոնցմէ 117ր
աթմ Մալտոցի Անուան Մատենադարանը
կը պահուին, 64ր Հինցած ըլլալուն համար
այրուած Մելիք-Քաղաքեանի (Վանահայր)
կողմէ:

Մեղուապետ Սուրէն Քոյանջեան մեկի
կու տայ «Համառոտ Յուցակ Հայերէն Զեռ-
ագրաց Գեղա Հայաքաղաքի», կը տրուին
115 ձեռագրաց նկարագրութիւնները եւ յի-
շտաակարանները: Ասոնց 57 հատը 1811էն
վերջի ձեռագրիներն են:

Գոհունակութեամբ կը փակենք այս հա-
տորը:

¹ Անշուշտ այդ պատճառաւ իմ անցած կարգի-
կառկածն ցիւռնք: